

Политическа комуникация
Political Communication

**Реторика и комуникация при пандемията –
ценностна промяна и разширяване
на политическия риск**

Рада Коджабашева

Университет за национално и световно стопанство

Имейл: radakodjabasheva@gmail.com

Абстракт: Политическият риск е възприеман като опасност за печалбата или плановите на МНК и ПЧИ при промяна на политическата среда. Изследванията сочат, че този риск има и други измерения – социални, които засягат цялата обществена система, а не само международния бизнес. В пандемичните 2020/2021 г. националните правителства поведоха координиран отговор на международната здравна криза, който се характеризира със специфична риторика и безпрецедентно непопулярни мерки. Те послужиха за разширяване границите на политическия риск до всеки отделен човек. С това се потвърди не само наличието на социални измерения на политическия риск, но се разкри риск от цялостно преформатиране на обществената система, което включва и политическата подсистема. Въвеждането на тази промяна, наречена „ново нормално“, се осъществява с комуникационния апарат на пандемията и се отнася за ценностната структура на цивилизацията.

Ключови думи: политически риск, социални измерения на политическия риск, COVID-19, ценности, реторика и комуникации, корпоративно гражданско общество.

**Rhetoric and Communication during the Pandemic –
Value Change and Political Risk Enlargement**

Rada Kodjabasheva

University of National and World Economy

E-mail: radakodjabasheva@gmail.com

Abstract: Political risk is perceived as a threat to the profits or plans of MNCs and FDI when the political environment changes. The study points out that this risk has other dimensions - social ones - that concern the whole social system, not just international business. In the pandemic years

2020/2021, national governments led a coordinated response to the international health crisis characterized by specific rhetoric and unprecedentedly unpopular measures. These have served to extend the boundaries of political risk to each individual. This not only confirmed the existence of social dimensions of political risk, but also revealed the risk of an overall reformulation of the social system, which includes the political subsystem as well. The introduction of this change, called the “new normal”, was carried out with the communication apparatus of the pandemic and concerns the value structure of civilization.

Keywords: political risk, social dimensions of political risk, COVID-19, values, rhetoric, communication, corporate civil society.

Увод

Когато говорим за комуникация, общество и риск, то ние задължително говорим за система. „Системата е навсякъде“, казва Л. ф. Берталанфи [1], в своята Обща системна теория (ОСТ). Информационната теория, която е количествена концепция за информацията и нейната трансмисия, на принципа на изоморфизма [2], подобно на негативната ентропия във физиката, също е системна теория. Лансирана е от Клод Шанън в труда му „Математика на комуникациите“ през 1948 г. [3] На нея дължим компактдиска, мобилните телефони, интернета, изучаването на лингвистиката и черните дупки. Информацията по своята същност е в основата на общественото действие. Тя го предизвиква, а то формира системните взаимоотношения и техния рисков потенциал. Технологиите превръщат информацията в основен управленски ресурс и инструмент, с което предизвикват всички елементи на обществената система – хора, политика, икономика, финанси, технологии.

Пандемичната риторика като информационен ресурс демонстрира каскадно въздействие върху взаимосвързани системи, включително и човешкия организъм. Предвид популяризирането ѝ със средствата на технологиите от политическите трибуни, то тя играе роля за разширяване на политическия риск, който науката до скоро приемаше като вероятност промяната в политическата среда да оцети и осуети печалбите и/или плановете на мултинационалните компании (МНК). Но политическият риск е системен, а системата се развива чрез информацията и комуникациите вътре в нея и действията, последващи от тях. Затова обект на политическия риск се оказват не само МНК и преките частни инвестиции (ПЧИ), но и хората, които формират чрез своите индивидуалности, общности и общества социалното ядро на обществената система. В резултат социалните измерения на политическия риск, а именно полагаеми се права, житейски шансове, доверие/недоверие, единение/разединение са носители на риска и

за самата система на обществото. Но както е записано в Библията – „в началото беше словото“, така и рисковите ситуации, формирани от политическите решения започват с комуникации, последвани от предпочитани, препоръчителни или задължителни действия. Това е процес, който касае ценностната структура на цивилизацията, поради което е от интерес като реализация, развитие и посока.

Изследването е базирано на емпирични данни от СЗО и словесен анализ на пандемичната реторика за период от 18 месеца. Изводите се осланят на концепцията за социални измерения на политическия риск, като е приложен и индекс за политическия риск в обществото.

Опорни точки на комуникационната реторика на пандемията

Опорните точки на пандемичната комуникация са семпъл, взаимосвързан и ясен набор от думи: *зараза, жертва, социална дистанция, ваксина, игла, доза, помощи, криза, нова вълна*. Ако се абстрахираме от риска за живота, то комуникацията сякаш е предназначена да държи обекта на информацията – човека, гражданина продължително и изцяло на първо от шестте нива по пирамидата на потребностите на Ейбрахам Маслоу – оцеляване [4] Психологически погледнато това е задържане, невъзможност за развитие. Политически погледнато – намалена комплексност, фокусиране на обществената проблематиката в една точка, поради което и възможност за прокарване на непопулярни промени. Икономически погледнато – шанс за минимизиране на всяка нерентабилност на принципа на естествения подбор и икономии от мащаба. И трите процеса генерират риск, който засяга социалната подсистема на обществото. И този риск е комуникиран и управляван от политическата подсистема в качеството ѝ на основен национален администратор на пандемичната ситуация.

Съгласно класификацията на политическия риск предложена от Ян Бремер [5] пандемията би могла да се класифицира като непознато, неизвестно. Налични са източници, които са анализирали именно риска от глобална пандемия като значим риск, с което неизвестността или поне неочакваността се оказва относителна. В българската научна литература В. Проданов споделя за доклад на Световната банка (СБ) от 2016 г. озаглавен „Устойчивите на лекарства инфекции – заплаха за нашето икономическо бъдеще“. [6] Основните глобални проблеми, обект на доклада, са вероятността от резистентни вируси да починат над 10 мил. души до 2050 г., в резултат на което да се достигне до над 1 трил. \$ загуби годишно. Във връзка с тази потенциална загуба е нужно да обърнем внимание и на манифеста на Световния икономически форум (СИФ) от 1973 г., в който изрично се подчертава, че „дългосрочното съществуване (на корпорациите) не може да бъде осигурено без достатъчна печалба. По този начин печал-

бата е необходимото средство, което позволява на ръководството да служи на своите клиенти, акционери, служители и общество“. [7] Общото между трите съобщения по-горе не е очевидно, но е свързано със системата на обществото именно чрез политическия риск. Ако приемем, че обществото е система от подмножества, където хората или социалната подсистема е ядро, последвано от корпоративната, обобщаваща икономика, финанси и технологии и политическа подсистема, вземайки предвид и ролята на политическата подсистема като законотворец както и резултатът от анализите на Евразиагруп [8] за периода 2016 – 2020 за срив на световната архитектура, то може да обобщим някои връзки:

– Още през 1973 г. като основна ценност в развитието на корпоративното общество е заложена печалбата (респективно икономическия ръст);

– Печалбата е средство за влияние и инструмент за целеполагане, при което и двете касаят ценностни възприятия, законотворчество и политически действия;

– Навлизането на пандемията като заплаха за печалбата е традиционен политически риск, но от друга страна мотивира промяна на процеса на законотворчество, а той е директно свързан с целостта на системата на обществото;

– Промяната на обществената система е в посока на изземване на целеполагащите функции от политическата подсистема в полза на корпоративната подсистема, обхващаща МНК от сферата на икономиката, финансите и технологиите, при продължаващо пренебрегване на социалната подсистема;

– Рискът от тази промяна – физически и друг, е разпределен именно върху социалната подсистема на обществото, т.е. хората в техните индивидуалности, общности и общества, което включва както малките локални икономически субекти, така и гражданското общество.

Абстрахирайки се от човешката драма при загуба на здраве и/или близък, която мотивира силата на глобалната проблематика с COVID-19, ще разгледаме някои основни комуникационни опорни точки, които да потвърдят изказаните по-горе предположения. В края на 2019 г. *при 10 жители, заразени с коронавирус в 11-милионния град Ухан*, кметът на града Чжоу Синуан еднолично, без да потвърди с централната власт на КНР, блокира целия град. [9] Оповестява се локална опасност от най-висока степен, която засяга 0,00009% от населението. Логиката води до два възможни извода – някой знае, че това е огромна заплаха, или някой стартира план за огромна заплаха. На 31.12.2019 г. една от уханските биологични лаборатории изпраща информация в СЗО [10], а тя, на 28.02.2020 г., *при 2858* [11] *починали в целия свят* от непознатия корона вирус, оценява риска

като много висок и глобален. Следва глобално затваряне (локдаун), защото вирусът е заразен и един човек заразява много други. Тук ще си послужим с геометрична прогресия, за да преценим това твърдение. Да допуснем, че 1 човек заразява 2 души, както и че всеки от починалите 2858 глобално от COVID-19 до 28.02. 2020 г. е заразили поне по двама души. Приложението на геометрична прогресия с фактор 2 сочи, че на шестнайсетия ден заразените трябва да са 749 207 552 души глобално [12]. Но по официалната статистика на СЗО към 10.11. 2021 г., т.е. около 625 дни по-късно заразените в световен мащаб са 251 788 329. [13] Този математически факт създава съмнения в официалната риторика и въпроси, засягащи причинно-следствени връзки. Но заразата е комуникирана и глобалният локдаун беше факт. Последващите фалити, безпрецедентни държавни помощи и кредити, унищожаване на многогодишни усилия на малките и средни предприятия (МСП) и харчене на обществени пари е отделен факт.

Доколкото по-горе споделихме, че комуникационното въздействие е каскадно, то вероятно е нужно медицинско изследване на влиянието на думи като „жертви“, „дистанция“, „опасност“ върху психиката на хората и отражението ѝ върху имунната система на организма. Основната опорна точка – всеки може да зарази всеки математически се оспорва. Като подточка на тази опорна точка може да приемем и идеята, че децата разнасят заразата и училищата е нужно да се изолират вкъщи като обучение в електронна среда. Тя също не се доказва математически, за което пример е решението на българското правителство да наложи тестове за достъп до безопасна учебна среда. На 10.11.2021 г. бяха тествани 38 000 ученици. Общо заразените според тестове се оказаха 5 деца, което е 0,01%. За същия ден официалната статистика предложи следните данни – 39 600 тествани, от които 10% положителни. Изводите са за почти еднакви репрезентативни извадки (40 000 души) с разлика в резултата 10 000 пъти ($0,01 \times 10\ 000 = 100$). [14] Защо е нужна тази опорна точка с прозрачната си недоказуемост?! В икономическата сфера съществува правило високият риск да се свързва с възможност за висока печалба. Прехвърлено към социалната сфера високият риск е носител на висок социален страх, рефлектиращ в поведение за намаляването му. Най-големият човешки страх е този от смъртта. Най-основната политическа риторика е тази около оцеляването и сигурността – двете най-ниски нива на човешки потребности по пирамидата на Маслоу. Най-търсеното удовлетворение на потребностите в икономически план е максимизиране на печалбата, което е възможно чрез самоактуализация и трансцендентност – най-високите нива по пирамидата на Маслоу. [15] Стигаме до една ножица на наложените потребности, при която постигане на широкия разтвор при едните елементи на обществото е за сметка на малкия при другите елементи, което всъщност е разпределение на риска. Но такава

разпределение на риска върху социалната подсистема на обществото е възможно единствено посредством политическата подсистема, която бивайки законодател и определяйки целите на обществото и лимитира (за едни), и разширява (за други) възможности за удовлетворение на потребностите посредством утвърждаване на нужните ценности.

С това е свързана и другата опорна точка, а именно ваксинирането на хората ще преодолее пандемията. Животът сам по себе си е най-великата ценност и политическият елит я подсигурява чрез ваксини. (Отделен е въпросът, че селскостопанските животни разполагат със същата ценност, но се отглеждат за заколение и храна. Отделен е и въпросът, че ваксинацията се рекламира като безплатна, въпреки че е платена от държавните бюджети, т.е. от данъците на гражданите.) Като начало е редно да се направи съпоставка на глобалната смъртност в началото на пандемията, когато ваксината не беше предложена, и към момента когато над 7 млрд. ваксини са инжектирани. Ефектът, демонстриран от ваксините в намаляване на глобалната смъртността е 0,19 пункта за период от близо година, което е показано на таблица 1.

Таблица 1: Изменение на глобалната смъртност вследствие на ваксинационната кампания

Дата	Заразени глобално	Починали глобално	Брой ваксини глобално	Смъртност към декларирания брой заразени
14.11.2021	252 826 597	5 092 761	Над 7 160 396 495	2,01%
05.01.2021	83 326 479	1 831 703	0	2,20%

Източник: WHO | World Health Organization секция „situation updates“ за съответните дати [16]

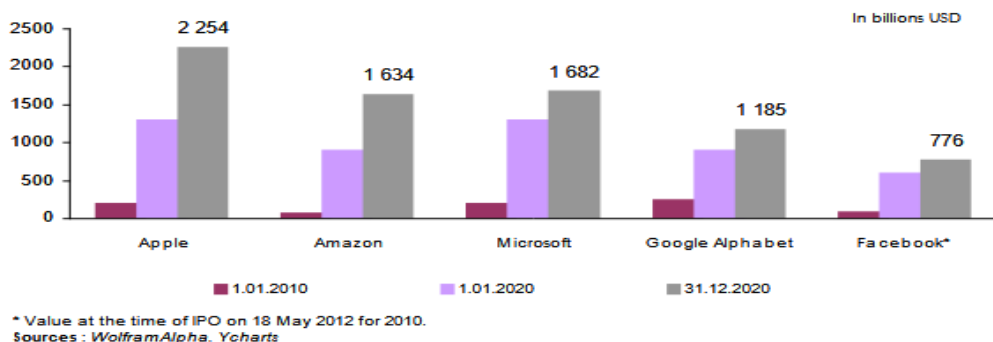
В словесната атака с думите „игла“ и „доза“ има многозначност, но първата асоциация е с наркозависимост или просто със зависимост. Изхождайки от факта на ниската ефективност на ваксините, към момента, споделена в таблица 1, както и от изказванията на производителите и действията на правителствата за многократност на ваксинационния процес, то изглежда логично да заключим, че човешкото съзнание се обработва през страха от смъртта на нивото на потребността от оцеляване да приеме зависимостта. В допълнение правителствата по света изпълняват ваксинационната кампания в името на живота на хората и запазване на здравната система, която е под натиска на множеството заразени. Въвежда се зелен сертификат, който е директна намеса в личните права и свободи на хората, нарушение на Хартата на човешките права и Конституциите на повечето

държави. Сертификатът е документ за годност или валидност. Липсата на такъв – презумпция за негодност или невалидност. Хората се разделят на годни и негодни, валидни и невалидни. Европейската комисия (ЕК) не разкрива договор за покупка на милиарди ваксини пред Европейския парламент (ЕП), да не говорим за гражданите на Европейския съюз (ЕС). Ваксинационната кампания е рекламирана като безплатно ваксиниране, като в определени случаи ваксинираните се бонифицират с парични ваучери или предметни награди. Но както вече споменахме всичко е платено предварително от бюджета с нужната печалба, но без нужната отговорност от страна на производителя. Затова и ЕП предприема създаването на фонд за обезпечаване семействата на жертвите от ваксини срещу COVID-19. [17] Австрия обявява локдаун за неваксинираните [18] (невалидните), а Италия обявява за екстремисти и престъпници организацията на антиваксърите „Долу диктатурата“. [19] Без държавата, без политически решения, които създават политически риск, цялата комуникационна стратегия не би била възможна, нито от гледна точка на управление на пандемията, което е политическо, нито от гледна точка на управление на ваксинационната кампания, което е политическо и финансово. В тази връзка Калоян Харалмпиев поставя логично въпрос-заключение: „...В ситуация на налагане на строги противоепидемични мерки управляващите... работят в посока минимизиране на грешката, която води до директни загуби, докато в ситуация на ваксиниране... в посока на минимизиране на грешката, която води до пропуснати ползи. Дали е случайно, че в първия случай ползите са основно за населението, дребния и средния капитал, а във втория случай пропуснатите ползи са само за фармацевтичните компании?“. [20] Малко икономически данни биха формирали идея за отговор на този въпрос. Пазарната капитализация на „Файзър“ е 243 млрд. \$ [21], като за 2021 г. нарастването е с близо 19%. Тази капитализация е близо 3,5 пъти БВП на България [22]. „Астра Зенека“ е със 193 млрд. \$ [23] за октомври 2021 г. и надвишава близо 2,5 пъти БВП на България, а нарастването за 2021 г. е 46%. „Модерна“ се представя със скромните 139 млрд. \$ [24], които са два пъти повече БВП на България, като в същото време нарастването през 2020 г. е 528%, а през 2021 г. 219%.

Интересно е да се погледне от този ъгъл и на друг стопански сектор – технологичните компании. Принципно всяка държава съществува благодарение на информация и финанси, но технологичните компании стоят на входа, изхода и обработката на информацията, те обобщават и финансовите институции във финансови екосистеми, за обмен на данни. В допълнение те са и призваните да въведат и утвърдят така нареченото „ново нормално“, което приемаме като част или поне допълнение към пандемичната риторика и което бивайки драматична, но политически разрешена промяна носи

валиден и значим рисков потенциал за всички подсистеми на обществото. Нека разгледаме пазарната капитализация на ГАФАМ – Гугъл, Амазон, Фейсбук, Апъл, Майкрософт. Тя е колосална. Всяка една от компаниите надхвърля 1 трилион, а сумарно – 7,5 трилиона \$. [25]

Фигура 1. Пазарна капитализация на ГАФАМ

Източник: GAFAMs' market capitalization (atlas-mag.net)[26]

На фона на тази капитализация е добре да си представим, че БВП на САЩ, където са позиционирани тези 5 компании, е близо 23 трилиона за 2021 г. [27], т.е. пазарната капитализация на ГАФАМ е около 1/3 от БВП на САЩ. Пандемията се ръководи от СЗО, частно НПО, свързано с ГАФАМ. От друга страна, информационният ресурс се държи от комуникационно обединение, представляващо 1/3 от пазарната капитализация на най-значимата икономически държава – САЩ. Вече споменахме – ресурсът на една държава е финансов и информационен и е значим процент от цялостната стойност на държавата. „Има ли държава?“ започва да звучи като резонен въпрос и превръща дори в безинтересен въпроса за колаборацията между, например, ЕК и Фейсбук за издирване и унищожаване на фалшиви новини във връзка с COVID-19.

Но обществото се информира от политическата подсистема по препоръка на СЗО, че има зараза, която се предава от човек на човек. Всеки е потенциална заплаха за всеки. Нужна е социална дистанция, ваксина, разделение на ваксинирани и неваксинирани, валидни и невалидни. Нужно е приемане на безналичен начин на живот както в служебните дела, така и в образованието, търговията, културата и социализацията. Това съобщение трябва да се възприеме като безпрецедентна помощ от страна на държавата за безплатни ваксини за осигуряване на ценността живот и безвъзмездна помощ за бизнес и домакинства за осигуряване на сигурността. Но посочените по-горе аргументи оспорват верността на съобщението, с което се постига едно – разширяване на политическия риск в посока нарастване на

социалните измерения на политическия риск (СИПР) недоверие, разединение, и спад на СИПР житейски шансове и полагаеми се права.

Интересно е, че основни носители на съобщението в неговата крайност, включваща зелени сертификати, задължаващи хората да се ваксинират, за да имат право на работа или свободно движение са САЩ, Италия, Франция, Великобритания. Още през май 2020 г. тези държави бяха в черния рекорд по смъртност. Към 19 май 2020 г. по данни на СЗО [28] може да разграничим 5 групи държави по смъртност от COVID-19: 1) 86 държави с починали от COVID-19 от 0 до 10, 2) 54 държави – от 11 до 100, 3) 39 – от 101 до 1000, 4) 17 от 1001 до 10 000, 5) 6 държави – от 10 001 нагоре. Последните шест са САЩ, Великобритания, Италия, Франция, Испания, Бразилия. Ако се направи сравнителен анализ на смъртността от COVID-19 спрямо смъртността от други болести, то изчисленията показват близо 2% в глобален мащаб. Но не така стоят нещата с изброените 6 топ засегнати държави. Класирайки новата болест спрямо вече познатите, се оказва, че смъртността от нея при тях е доста по-висока и е на 4-то, 3-то, и дори на 2-ро място сред топ смъртоносните болести. [29] (Виж Приложение I.) С изключение на Бразилия това са държави, изповядващи западни ценности. Този факт е сам по себе си достоен за анализ. Защо именно тези държави? Какво ги обединява в настоящето, в историята, в географията, бита на хората, в политиката? Как именно те – САЩ, Великобритания, Италия и Франция стартираха с най-висока смъртност и поведоха борбата за живота на гражданите си, въвеждайки драстични ограничения на човешки права чрез зеления сертификат?!

Разширение на политическия риск 2020/2021 г.

Както е известно политическият риск, през целия период на развитие на неолиберализма от Втората световна война до днес, е приеман като финансова или икономическа опасност за МНК и ПЧИ. Т.е. риск за печалбата, заложен като необходимо условие за участие в обществото още през 1973 г. в манифеста на СИФ. През 2020 г. СИФ променя своя манифест. Първата задача вече не е печалбата, а „споделено и устойчиво създаване на **ценности**“ [30], а целта е „**корпоративното глобално гражданство (което)** изисква от компанията да използва своите основни компетенции... в съвместни усилия с други компании и заинтересовани страни, за да подобри състоянието на света“. Но „корпоративно“ и „гражданство“ произхождат от две подсистеми на обществото – корпоративната и социалната, а социалната подсистема е носителят на ценностите, както твърди Г. Фотев, като те, ценностите, имат „осево значение за интеграцията“ на обществената система, но и *кардинално значение при дезинтеграцията на системното цяло* [31]. Следователно именно социалната подсистема е ядро

на обществената система и определя надграждащата я корпоративна (ако обобщим икономика, технологии и финанси в една подсистема – корпоративна), която от своя страна съгласно теорията на К. Маркс е база за политическата. Като добавим към всяка подсистема функционалното ѝ значение съгласно системната теория на Т. Парсънз [32], то ще получим следната функционална подредба на обществената система на фигура 3. Видимо е, че комуникационният поток тече двупосочно – от политиката към хората като целеполагане, т.е. формиране на ценности и от хората към политиката като изповядване на ценности. Корпоративната подсистема е в средата.

Фигура 2. Функционална подредба на обществената система.

Важно е да се отбележи, че интеграционната функция на социалната подсистема се осъществява посредством лоялност [33], което създава напрежение между корпоративната и политическата за осигуряване на тази лоялност. Това напрежение може да се представи с три основни ценности за всяка една от подсистемите – свобода за социалната, пари за икономическата и власт за политическата, което обобщено е ценностен триъгълник на обществото. Този триъгълник се определя от разминаването на ценностите на обществените подсистеми, а то е факт от разликата между оригиналната ценност породена от социалната подсистема и наложените от политическата чрез целеполагане с изкуствени конструкти, наречени закони и норми, които „не са ценности, но имат функции на такива“. [34] Именно това разминаване определя и СИПР – полагаме се права, житейски шансове, доверие/недоверие, единение/разединение. Пандемичната риторика последвана от политически действия разширява именно тези измерения на политическия риск. По-долу в таблица 2 може да обобщим как пандемичната риторика влияе ментално, а вследствие и реално върху разширяване на СИПР.

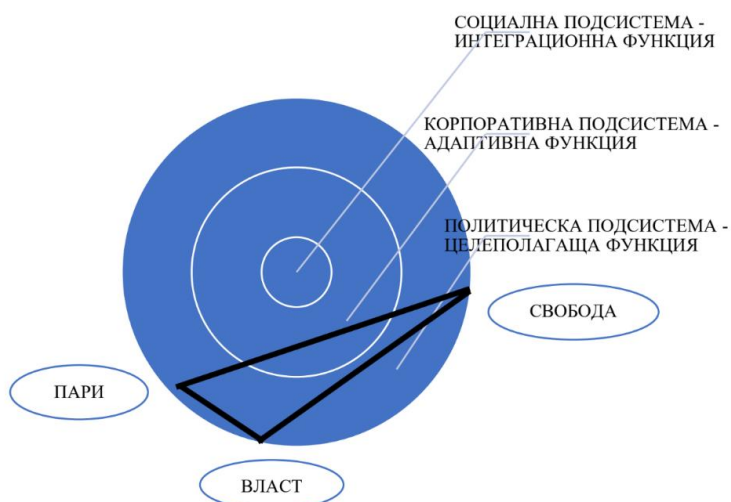
Таблица 2. Пандемична риторика – разширяване на СИПР

Полагаеми се права	Житейски шансове	Недоверие	Разединение
социална дистанция, ограничения, мерки, помощи	зараза, жертва, криза	доза, игла, нова вълна	сертификат – валидност

Ако лоялността към политическата подсистема може да стъпи на ценности от по-висок ранг (свещенност, родолюбие, патриотизъм, др.), то тази към корпоративната минава единствено през парите. Словесният обхват на пандемията, както вече потвърдихме по-горе поддържа гражданите (не корпоративните граждани) на най-ниско ниво на потребности – оцеляване. Но ценностите са тези, които пораждаят потребностите, а на най-базовата потребност се противопоставя животът, като най-висока ценност. И именно това се ползва за осигуряване на лоялност, т.е. приемане на политическите действия, т.е. политическия риск, който осигурява споменатите по-горе пазарни капитализации.

Използвайки теоретичната основа на СИПР [35], може да представим ценностния триъгълник на обществото измерващ политическия риск в обществената система като съотношение между власт, пари и свобода. През пандемичната 2020 г. той достига следните величини: власт 141°, свобода 17°, пари 23°.

Фигура 3. Ценностен триъгълник на обществото – глобална пандемична ситуация COVID-19 2020 г.

При стойност на ъгъл Власт 141° ефектът от социалните измерения на политическия риск е в най-рисковата си възможност. Ковид-кризата формира *власто-центриран триъгълник* с висок риск за обществената система. Ниските стойности на другите два ъгъла показват стесняване на обхвата на икономическите възможности до 23° , а на тези определени от правото на свобода, външна или вътрешна до 17° . Финансите и технологиите, като част от корпоративната подсистема и политическата подсистема участват във формирането на ценностния триъгълник както и изживяват ценностите определени от ъглите „свобода“ и „пари“. За разлика от тях хората и икономическите субекти в широк план изживяват изключително властта и са изключени от формиране на ценностния триъгълник. От комуникационна гледна точка финансите и технологиите изглеждат инструмент за комуникиране към обекта – хората и дребните икономически субекти. Но ако погледнем на тях като основен политически и държавен ресурс – информация и пари, то е възможно не те да са инструментът.

Трябва да се анализира факта, че технологичните компании са на входа и изхода на глобалната информация. Те обслужват, дигитализират и организират в екосистема финансите, с което увеличават информационния си ресурс. Ако преди говорехме за заплашителен финансов ресурс, генериран от петте топ технологични компании, то е редно да се говори и за заплашителен информационен ресурс. Това поставя на директен риск държавните системи, чието функциониране се обезпечава именно с финанси и информация. Съществуването им в настоящия им вид е под въпрос, а концептуалното им преформатиране ще повиши риска за всички хора, без оглед на ролите им в обществото. Ако отношенията между гражданите и държавата в демократичните държави са регулирани с изборни права и институции на демокрацията, то отношенията между финансите и технологиите от една страна и гражданите от друга не са регламентирани от нищо повече от потребителски или трудови договори, с конкретни условия и срок. В същото време поради политически решения, хората биха били напълно блокирани функционално, ако откажат преподписването на тези договори. Така реално се получава една каузална зависимост и тя е следната: игнорирането на СИПР от всички други обществени елементи е дало възможност на финансите и технологиите да обезсмислят държавата като законодател на системата. Реализира се формулираният от Елена Симеонова вид политически рискове „политически обвързана престъпност, крах на държавността, корупция, регулаторен риск, правни неизвестни на индивидуално равнище, етичен критицизъм“. [36] Обезсмислянето на държавата е значим риск за обществената система и носи пълна вероятност новата лоялност да се формира към корпоративната, а не политическа подсистема, както и гражданското общество наистина да се превърне в корпоративно гражданско общество.

Зависимостта на гражданите от технологиите рационално се вписва в концепцията на ценност „свобода“, реално в концепцията на ценност „власт“. Разликата между рационално и реално, в този смисъл, е тази между позитивите на технологичния прогрес и осъзнаването на пълната зависимост и външен контрол от приложението му. Наблюдава се симбиоза между политиката и технологиите в управленския процес на обществото. Това ще формира избирателна прозрачност и съобразяване на полагаемите се права в алгоритмична форма, което ще предизвика естествения процес на взаимодействие да излезе извън рамките на реда и закона. Но е възможно и технологичен пробив в усвояване на полагаемите се права чрез дигитализиране на политическото участие в широки рамки на представителността. Т.е. със средствата на технологиите гражданското общество да участва широко в законодателния процес. Подобен подход може да се сравни с принципа на отворените системи, където, за разлика от затворената, се предполага висока статистическа вероятност за по-висок ред и организация. [37] Вероятността на подобно предположение е зависима правопрпорционално от търпимостта на гражданите към нивата на СИПР „недоверие“.

Вариантът, рискът от получената конфигурация на ценностния триъгълник да е извън контрола на политическата система, предполага опити за неговото балансиране. Предвид зависимостта на тази система от финансите и информацията, тези опити ще провокират редица политически рискове: геополитически, енергийни доставки, неспазване на договори, експроприация. Предвид високата глобална задлъжнялост [38], бюджетните дефицити и нуждата от повишени държавни разход, паричните еквиваленти ще бъдат преосмислени. Липсата на златен стандарт от 1972 г., необезпечеността на парите с БНП, очакваната рекордна инфлация ще наложат нов подход към тяхното остойностяване. Целта ще е запазване на социалния мир, а резултатът – драстични промени във финансовата система, която ще бъде „погълната“ от технологичната.

Изводът, който може да направим за същността на разгледаните проблемите е липса на баланс между обществените елементи – граждани, икономика, финанси, технологии, държава, а тази липса има директно отношение към ценностното им разминаване. Превръщането на гражданското общество в корпоративно няма да преодолее липсата на демократична процедура за бърза промяна на споменатия баланс. Напротив. Гражданите могат поне да легитимират едно правителство, но корпоративните граждани не легитимират корпорациите. Според юбилейния доклад на Римския Клуб от 2018 „Хайде!“ е нужно да се търси приложение на идеята за баланс като се позовават на източната ин-ян философия. Но ин-ян философията е баланс между дихотомни двойки. Така е и записано в доклад на Римския

клуб [39]: баланс между хора и природа; краткосрочно и дългосрочно; скорост и стабилност; частно и обществено; мъж и жена; равнопоставеност и награда; държава и религия. Но това не са системи, а части или процеси в тях. Балансът е нужно да се търси между елементите на обществената система, които също са системи, което е истинско предизвикателство за технологичния консуматорски свят и възможното бъдеще на човечеството.

Заключение

Пандемичната риторика е формирана като инструмент за внедряване на ценности, нагласи и поведение. Без значение дали тя е носител на непроверена информация или научно знание, тя е мащабен проект за реализиране на обществена промяна, за която политическата подсистема на обществото е призвана да извърши. Всяка промяна е натоварена с рискове от неприемане и провал, но когато тя касае човечеството отчитането на политическия риск като икономически загуби е неадекватно. Той е безкрайно разширен в посока на човешки животи, съдби, шансове, права, които касаят дълбочинни нива като ценностна обосновка на съществуването, принадлежност и човешките взаимовръзки. И ако науката е призвана да осигури оцеляването с медицинските открития, то тя трябва да носи и отговорност за подсигуриране на човешкото развитие като хуманен отговор на материалистичната катастрофа резултат от стремежа към печалба и власт. И нека не забравяме, че смисълът на живота е развитие, за което свободата е необходимо условие.

Бележка: Този публикация се осъществява в рамките на научноизследователски проект, финансиран от фонд НИД на УНСС, с референтен номер НИ-18/2020 г. на тема: „Пандемията от COVID-19 като политически риск: анализ и оценка на въздействието“.

Цитати и бележки

- [1] Bertalanffy, L. von. (1973). *General System Theory*. New York: George Brazillier, Inc., 54.
- [2] Изоморфизмът е повече от аналогия. Той е следствие от факта, че кореспондиращи абстракции и концептуални модели може да се прилагат към различни феномени. Bertalanffy, L. von. (1973). *General System Theory*. New York: George Brazillier, Inc., 73.
- [3] Клод Шанън в труда му „Математика на комуникациите“ през 1948 г. Вижте повече информация във „Вълнова физика“. Клод Шанън Теория на информацията накратко. Кой е Клод Шанън и с какво е известен. Шанън и криптография. 12.09.2020. <https://studyboom.ru/bg/klod-shannon-teoriya-informacii-kratko-kto-takoi-klod-shennon-i-chem-on-znamenit/>. последно посещение на 18.11.2021.

- [4] Оцеляване, сигурност, принадлежност, увереност, самоактуализация, трансцендентност. https://en.wikipedia.org/wiki/Maslow's_hierarchy_of_needs. последно посещение на на 22.11.2021.
- [5] Bremmer, I. & Keat, P. (2009). *The fat tail, the power of political knowledge in the uncertain world*. New York: Oxford University Press, 10.
- [6] Цитат по Проданов, В. (2017). *Системни цикли и бъдещето на историята. Накъде върви светът?*. София: Изд. „Захари Стоянов“, 384. [Prodanov, V. (2017). *Sistemni tsikli i badeshteto na istoriyata. Nakade varvi svetat?*. Sofia: Izd. „Zahari Stoyanov“, 384.]
- [7] Davos Manifesto 1973: A Code of Ethics for Business Leaders | World Economic Forum. 12.11.2021 г. <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-1973-a-code-of-ethics-for-business-leaders/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [8] Top risks 2016. Eurasiagroup. 20.12. 2019 г. <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2016>. Retrieved on 21.11.2021.
- Top risks 2017. Eurasiagroup.20.12.2019 г. <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2017>. Retrieved on 21.11.2021.
- Top risks 2018. Eurasiagroup.20.12.2019 г. <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2018>. Retrieved on 21.11.2021.
- Top risks 2019. Eurasiagroup.20.12.2019 г. <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2019>. Retrieved on 21.11.2021.
- Top risks 2020. Eurasiagroup.20.12.2019 г. <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2020>. Retrieved on 21.11.2021.
- [9] Чуков, Б. (2020). *Матрицата отвътре*. София: Изток – Запад, 39. [Chukov, B. (2020). *MatriTsata otvatre.*, Sofia: Iztok – Zapad, 39.]
- [10] Чуков, Б. (2020). *Матрицата отвътре*. София: Изток – Запад, 39. [Chukov, B. (2020). *MatriTsata otvatre.*, Sofia: Iztok – Zapad, 39.]
- [11] 2791 души на 1,4 милиарден Китай (0,0002%) и 67 души на останалите близо 6,5 млрд. население (0,000001%) на Земята. 19. 05. 2020 г. Situation update 28 February 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200228-sitrep-39-covid-19.pdf?sfvrsn=5bbf3e7d_4. Retrieved on 21.11.2021.
- [12] 1) 2858.2= 5716; 2) 5716.2=11432;3) 11432.2=22864; 4)22864.2=45 728; 5) 45 728.2=91 456; 6) 91 456.2=182 912; 7)182 912.2=365 824; 8) 365 824.2=731 648; 9) 731 648.2= 1 463 296; 8)1 463 296.2=2 926 592; 9) 2 926 592.2=5 853 184; 10) 5 853 184.2=11 706 368; 11) 11 706 368.2= 23 412 736; 12) 23 412 736. 2= 46 825 472; 13) 46 825 472.2=93 650 944; 14) 93 650 944.2=187 301 888; 15) 187 301 888.2= 374 603 776; 16) 374 603 776.2=749 207 552.
- [13] WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard | WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard With Vaccination Data. 12. 11. 2020 г. <https://covid19.who.int>. Retrieved on 21.11.2021.
- [14] Първи ден от тестване на малките ученици, деца от 15 области обаче останаха онлайн (ОБЗОР). 11.11.2021 г. <https://nova.bg/news/view/2021/11/10/345953/първи-ден-от-тестването-на-малките-ученици-деца-от-15-обласит-обаче-станаха-онлайн-обзор/>. Retrieved on 21.11.2021.
- Обща статистика за разпространението. 22.11.2021 г. <https://data.egov.bg/data/resourceView/e59f95dd-afde-43af-83c8-ea291badd19>. последно посещение на 21.11.2021.

- [15] Прилагаме пирамидата на Маслоу както към личността, така и към системи като икономика и политика, поради принципа на изоморфизма, според който всички системи (човекът като такъв, икономиката, слънчевата система и други) имат сходни принципи и закони.
- [16] Weekly epidemiological update – 5 January 2021. 05. 01. 2021 г. <https://www.who.int/publications/m/item/weekly-epidemiological-update---5-january-2021>. Retrieved on 21.11.2021.
- Weekly Operational Update on Covid-19. 22. 11. 2021 г. <https://www.who.int/publications/m/item/weekly-operational-update-on-covid-19---15-november-2021>. Retrieved on 21.11.2021.
- [17] Предложение за резолюция от 23.09.2021 г. 22.11.2021 г. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2021-0475_BG.html. последно посещение на 21.11.2021.
- [18] Austrian unvaccinated lockdown starts amid COVID resurgence. 15. 11. 2021 г. <https://www.dailyherald.com/article/20211115/news/311159949/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [19] Италия обисктира домове на антиваксъри - EU - Новини Бг. 15. 11. 2021 г. <https://novini.bg/sviat/eu/690911>. Retrieved on 21.11.2021. [Italia obiskira domove na antivaksari - EU - Novini Bg. 15. 11. 2021 g. <https://novini.bg/sviat/eu/690911>. Retrieved on 21.11.2021.]
- [20] Харалампиев, К. (2021). Публична комуникация и COVID 19. За страха от грешката от втори ред. *Реторика и комуникации*, 48: 103-113. <https://rhetoric.bg/>. последно посещение на 21.11.2021. [Haralampiev, K. (2021). Publichna komunikatsia i COVID 19. Za straha ot greshkata ot втори red. *Retorika i komunikatsii*, 48: 103-113. <https://rhetoric.bg/>. posledno poseshtenie na 21.11.2021.]
- [21] Market capitalization of Pfizer (PFE). 10. 11. 2021 г. <https://companiesmarketcap.com/pfizer/marketcap/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [22] World Economic and Financial surveys. World Economic Outlook Database. Report for Selected Countries and Subjects: October 2021. 22. 11. 2021 г. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [23] Market capitalization of Astrazeneca (AZN). 10. 11. 2021 г. <https://companiesmarketcap.com/astrazeneca/marketcap/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [24] Market capitalization of Moderna (MRNA). 10. 11. 2021 г. <https://companiesmarketcap.com/moderna/marketcap/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [25] Atlas Magazine. GAFAMs market capitalization. 22. 11. 2021 г. <https://www.atlas-mag.net/en/article/gafams-market-capitalization>. Retrieved on 21.11.2021.
- [26] Atlas Magazine. GAFAMs market capitalization. 22. 11. 2021 г. <https://www.atlas-mag.net/en/article/gafams-market-capitalization>. Retrieved on 21.11.2021.
- [27] World Economic and Financial surveys. World Economic Outlook Database. Report for Selected Countries and Subjects: October 2021. 22. 11. 2021 г. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October/>. Retrieved on 21.11.2021.
- [28] WHO. Coronavirus situation report 18 Maj 2020. 19. 05. 2020 г. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200518-covid-19-sitrep-119.pdf?sfvrsn=4bd9de25_4.

- <https://countryretres.info> (отворен на 19.05.2020). Retrieved on 21.11.2021.
- [29] <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-deaths-by-cause> (отворен на 19.05.2020). Retrieved on 21.11.2021.
- [30] Davos Manifesto 2020: The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution | World Economic Forum. 10. 11. 2021 г. <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>. Retrieved on 21.11.2021
- [31] Фотев, Г. (2012). *Сфери на ценностите*. София: НБУ. 138-143. [Fotev, G. (2012). *Sferi na tsennostite*. Sofia: NBU. 138-143.]
- [32] Парсънз, Т. (1998). *Системма Современных обществ*. Москва: Аспект Пресс. 18. [Parsanz, T. (1998). *Sistemma Sovremennyh obshtestv*. Moskva: Aspekt Press. 18]
- [33] Парсънз, Т. (1998). *Системма Современных обществ*. Москва: Аспект Пресс. 25. [Parsanz, T. (1998). *Sistemma Sovremennyh obshtestv*. Moskva: Aspekt Press. 25.]
- [34] Фотев, Г. (2012). *Сфери на ценностите*. София: НБУ, 34. [Fotev, G. (2012). *Sferi na tsennostite*. Sofia: NBU, 34.]
- [35] Симеонова, Е. (2013). *Политическият риск. Анализ, оценка, управление*. София: ИК „Св. Климент Охридски“, 125-126). [Simeonova, E. (2013). *Politicheskiyat risk. Analiz, otsenka, upravlenie*. Sofia: IK „Sv. Kliment Ohridski“, 125-126.)]
- [36] Bertalanffy, L. von. (1973). *General System Theory*. New York: George Brazilier, Inc., 36.
- [37] Corporate bonds and loans are at the centre of a new financial scare. Economist. 14.03.2020. <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/03/12/corporate-bonds-and-loans-are-at-the-centre-of-a-new-financial-scare>. последно посещение на 19.11.2021.
- [38] Вайцзекер, Е. У. & Вийкман, А. (2018). *Хайде! Капитализъм, късогледство, население и разрушаване на планетата. Доклад на Римския Клуб*. София: Книжен тигър, 21. [Vaytsezeker, E. U. & Viykman, A. (2018). *Hayde! Kapitalizam, kasogledstvo, naselenie i razrushavane na planetata. Doklad na Rimskia Klub*. Sofia: Knizhen tigar, 21.]

Литература

- Вайцзекер, Е. У. & Вийкман, А. (2018). *Хайде! Капитализъм, късогледство, население и разрушаване на планетата. Доклад на Римския Клуб*. София: Книжен тигър. [Vaytsezeker, E. U. & Viykman, A. (2018). *Hayde! Kapitalizam, kasogledstvo, naselenie i razrushavane na planetata. Doklad na Rimskia Klub*. Sofia: Knizhen tigar.]
- Коджабашева, Р. (2021). *Политическият риск за обществото*. София: ИК УНСС. [Kodzhabasheva, R. (2021). *Politicheskiyat risk za obshtestvoto*. Sofia: IK UNSS.]
- Парсънз, Т. (2005). *Еволюция на обществата*. София: Социооптика. [Parsanz, T. (2005). *Evolyutsia na obshtestvata*. Sofia: Sotsiooptika.]
- Парсънз, Т. (1998). *Системма Современных обществ*. Москва: Аспект Пресс. [Parsanz, T. (1998). *Sistemma Sovremennyh obshtestv*. Moskva: Aspekt Press.]

- Проданов, В. (2017). *Системни цикли и бъдещето на историята. Накъде върви светът?*. София: Изд. „Захари Стоянов“. [Prodanov, V. (2017). *Sistemni tsikli i badeshteto na istoriyata. Nakade varvi svetat?*. Sofia: Izd. „Zahari Stoyanov“.]
- Проданов, В. (2002). *Как се променят държавите в условията на глобализация*. Международна научна конференция. Глобализация и устойчиво развитие, Варна: 119.
- Симеонова, Е. (2013). *Политическият риск. Анализ, оценка, управление*. София: ИК „Св. Климент Охридски“. [Simeonova, E. (2013). *Politicheskiyat risk. Analiz, otsenka, upravlenie*. Sofia: IK „Sv. Kliment Ohridski“.]
- Фотев, Г. (2012). *Сфери на ценностите*. София: НБУ. [Fotev, G. (2012). *Sferi na tsennostite*. Sofia: NBU.]
- Харалампиев, К. (2021). Публична комуникация и COVID 19. За страха от грешката от втори ред. *Реторика и комуникации*, 48: 103-113. <https://rhetoric.bg/>. последно посещение на 21.11.2021. [Haralampiev, K. (2021). *Publichna komunikatsia i COVID 19. Za straha ot greshkata ot vtori red. Retorika i komunikatsii*, 48: 103-113. <https://rhetoric.bg/>. posledno poseshthenie na 21.11.2021.]
- Чуков, Б. (1999). *Външна политика и идеи*. София: Парадигма. [Chukov, B. (1999). *Vanshna politika i idei*. Sofia: Paradigma.]
- Чуков, Б. (2020). *Матрицата отвътре*. София: Изток – Запад. [Chukov, B. (2020). *Matritsata otvatre*. Sofia: Iztok – Zapad.]
- Bertalanffy, L. von. (1973). *General System Theory*. New York: George Brazilier, Inc.
- Bremmer, I. & Keat, P. (2009). *The fat tail, the power of political knowledge in the uncertain world*. New York: Oxford University Press.
- Eurasiagroup. (2019). *World Top 10 Political Risks*. <https://www.eurasiagroup.net/live-post/top-risks-2020-coronavirus-edition>. Retrieved on 30.03.2020.

Приложение I

Смъртност и позиционирането ѝ в общата смъртност (най-рискови държави) – 19.5.2020 г.

Държава	Население	Смъртност на 19.5.20 г.	Брой починали между 1.1. и 19.5.20 г.	Брой починали от COVID-19 между 1.1. и 19.5.20 г.	% починали от COVID-19 спрямо починали за периода	% починали за периода от COVID-19 към население
САЩ	333 823 839 (7)	4740 (7)	1 048 914 (7)	87 180 (6)	8,31%	0,026%
Великобритания	66 735 123	1060	233 481	34 636	14,83%	0,052%
Италия	60 022 037	1012	221 691	31 908	14,39%	0,053%
Франция	65 830 288	1031	310 668	28 059	9,03%	0,043%
Испания	45 678 415	716	154 044	27 650	17,95%	0,061%
Бразилия	217 306 216	2337	501 118	15 633	3,12%	0,0072%
Глобално	7 799 461 000	110 000	23 523 000	311 834	1,33%	0,004%

Ако приемем глобалните данни за средно аритметични, тоест за медиана величина, то е видима силна дисперсия спрямо нея. Отклонението на процента починали от COVID-19 спрямо починалите за страните е посочено по-долу:

Отклонение в смъртността спрямо глобална към медианна стойност – 19.05.2020 г.

Държава	% починали от COVID-19 спрямо починали глобално (средна величина)	% починали от COVID-19 спрямо починали локално	Отклонение от средната величина
САЩ	1,33%	8,31%	+ 634%
Великобритания	1,33%	14,83%	+ 1115%
Италия	1,33%	14,39%	1082%
Франция	1,33%	9,03%	679%
Испания	1,33%	17,95%	1350%
Бразилия	1,33%	3,122%	34%

Междувременно статистически данни относно болестите, от които хората умират най-често, показват в низходящ ред следното съотношение:

Смъртност по болест – глобално – 19.05.2020 г.

Номер	Болест	% смърти случай спрямо общия брой смъртни случаи
1	кардиологични болести	31,8%
2	рак	17,08%
3	респираторни болести	7%
4	ниски респираторни инфекции	4,57%
5	дименция	4,49%
6	болести на храносмилателната система	4,25%
7	смърт при раждане	3,19%
	...	
11	пътни инциденти	2,22%
31	Тероризъм	0,05%
32	естествена смърт	0,02%

Така излиза, че за изброените най-засегнати държави от COVID-19 смъртността от COVID-19 се нарежда така:

Смъртност на COVID-19 спрямо другите болести

Държава	Смъртност от COVID-19 спрямо други болести
САЩ	4-то място
Великобритания	3-то място
Италия	3-то място
Франция	4-то място
Испания	2-ро място
Бразилия	8-мо място
Глобално	12 място (след пътните инциденти и преди тероризма)

Източниците на данните в Приложение I са обработени данни от източници в цитат [28] и [29].

Брой 51 на сп. „Реторика и комуникации“, април 2022 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НПЗ/75 от 18 декември 2021 г.

Issue 51 of the Rhetoric and Communications Journal (April 2022) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP3/75 of December 18, 2021.